

with eco – balance, and the formation of a conscious attitude of society to natural resources and natural richness, thereby educating environmental culture at different stages of development of civil society.

The authors put forward the thesis that the allocation and consolidation of the right to a safe environment as one of the global, fundamental human rights. It based on objective preconditions related to the need to take special care of preserving, restoring and improving the Earth's natural conditions, state of the biosphere for the health of present and future generations of people.

The article highlights the role of public organizations on the problem of environmental protection, outlines the issues of public control over the state of the environment. Researched the stages of formation of youth and student public organizations that promoted the ideas of environmental protection, preservation of flora and fauna.

Under modern conditions of economic development, the relationship between society and nature has become much more complicated, because man has the opportunity to influence the course of natural processes and master natural resources.

Keywords: *ecology, nature protection, nature protection legislation, public organizations for nature protection.*

УДК 343.132

DOI: 10.31733/2078-3566-2021-6-441-447

Ірина КУЧИНЬСКА©

кандидат фармацевтичних наук
(Український науково-дослідний інститут спеціальної техніки та судових експертиз Служби безпеки України, м. Київ, Україна)

ДОПИТ ЕКСПЕРТА В СУДІ (ТАКТИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ ЕКСПЕРТА, СУДУ, ПРЕДСТАВНИКІВ СТОРІН)

У статті висвітлено проблему, з якою під час допиту стикається експерт. Огляд наявних науково-практичних джерел показав недостатню кількість інформації за цією тематикою. Складність допиту експерта полягає в тому, що суб'єкти допиту часто не обізнані у сфері знань, які має експерт, не завжди тактично готові й самі експерти.

Наведено найбільш поширені ситуації та питання, що постають перед експертами під час допиту в суді. Надано науково обгрунтовані тактичні поради щодо лінії поведінки експерта на допиті в суді з урахуванням поширених на практиці способів, до яких може вдатися зацікавлена сторона. Розглянуто загальні предметно-наукові засади судової експертизи, наведено приклади запитань експерту та об'єктивних відповідей на них.

Ключові слова: *експерт, висновок експерта, допит експерта, запитання експерту, тактичні рекомендації.*

Постановка проблеми. Чинне законодавство передбачає виклик на допит до суду експерта для роз'яснення висновку експерта. Суб'єкти допиту часто не обізнані у сфері знань, які має експерт. Водночас предмет допиту в будь-якому процесі є предметом експертизи. Цим допит експерта відрізняється від допиту інших учасників процесу та, відповідно, потребує особливої тактики його проведення.

Зазвичай під час допиту найактивніше поводить себе сторона та її представник, не на користь яких надано висновок. Висновки експерта не задовольняють одночасно обидві сторони через їх взаємопротилежні інтереси, тому природньо, що сторона, яка не отримала бажаного результату, буде намагатись підірвати довіру до висновку та експерта, який його надав.

Аналіз публікацій, в яких започатковано вирішення цієї проблеми. Дослідженню теоретичних питань, пов'язаних з характеристикою поняття, сутності, змісту допиту експерта та практичних основ його проведення під час досудового розслідування та судового розгляду кримінального провадження, надана істотна увага. Проте огляд наявних науково-практичних джерел показав замалу кількість інформації щодо тактичних аспектів проведення цієї процесуальної дії. Тому виникла нагальна потреба на основі узагальнення досвіду допитів експертів у судах розробити тактичні

рекомендації для експерта, суду, представників сторін.

Интерес дослідників до проблем допиту в кримінальному судочинстві є цілком закономірним. Вченими Л. Ароцкером, В. Бахіним, О. Басвим, Р. Белкіним, О. Васильєвим зазначено, що тема допиту експерта не є вичерпною, оскільки аспекти проведення допиту постійно узагальнюються та впроваджуються у практику нові психологічні і науково-методичні засоби його проведення [1-2].

На думку професора Л. Ароцкера, предметом допиту експерта можуть бути найрізноманітніші за своїм характером обставини, які вимагають спеціальних знань, але будь-які з них повинні стосуватись предмета проведеної експертизи. На відміну від допиту свідка, допит експерта починається постановкою конкретних питань, що потребують роз'яснення або доповнення та вирішені у висновку експерта [1].

Порядок проведення допиту експерта в суді достатньо висвітлений сучасною літературою. До вказаної проблематики зверталися О. Моїсєєв, Т. Тютюнник, А. Титов, М. Богословська, Н. Панько, В. Попелюшко, Д. Давидова, С. Стахівський, М. Щербаковський, Н. Максимішин, Ю. Грошевий, Є. Демидова, Н. Клименко, О. Чуприна, інші вітчизняні та закордонні вчені [5].

Питання залучення експерта, правової природи висновку експерта, його значення в процесі доказування розглядали С. Строгович, Р. Белкін, А. Вінберг, В. Гончаренко, О. Ейсман, Н. Клименко та ін. [3-4].

На думку А. Р. Белкіна, суд не в змозі всебічно оцінити висновок експерта, одним з дієвих способів розвінчання сумнівів у достовірності висновку експерта є його перевірка шляхом проведення допиту [6].

Метою статті є надання науково обґрунтованих тактичних порад щодо лінії поведінки експерта та представників сторін на допиті в суді. Розглянуті загальні предметно-наукові засади судової експертизи, наведені приклади запитань експерту.

Виклад основного матеріалу. Висновок експерта в системі доказів у практиці всіх видів судочинства посідає важливе місце, про що свідчить велика практика призначення та проведення судових експертиз судами різних юрисдикцій та інстанцій, а також увага, що приділяється призначенню, проведенню та оцінці висновків судових експертів вищими органами в системі судів. Суддівський корпус вельми довірливо ставиться до судово-експертної діяльності.

Однак у сучасних умовах апріорна довіра до висновку експерта неприпустима, тому у разі сумнівів їх вирішують за допомогою показань експерта в суді.

У таких умовах важливе використання тактичних засобів допиту експерта як судом, так і сторонами (їх представниками). Незважаючи на типову ситуацію постійного конфлікту між сторонами, завданням тактики допиту є встановлення дійсних фактичних обставин, що мають доказове значення.

У разі потреби виклику експерта для участі у судовому засіданні, необхідно забезпечити його присутність від початку судового засідання. На відміну від свідків, експерт не підлягає видаленню із зали суду перед його допитом. Процесуальний статус експерта передбачає можливість ставити питання, з'ясування яких стосується предмета експертизи (ст. 356 КПК).

Іноді судді, особливо якщо у справі бере участь кілька експертів, видаляють їх із зали судового засідання через побоювання, що допит попереднього експерта вплине на експерта, що буде на допиті після. За винятком окремих випадків, коли це виправдано з організаційних чи технічних причин, робити цього не треба. Перебуваючи в залі, заслуховуючи питання сторонам, свідкам, колегам та їх відповіді, експерт отримує можливість оперативно з'ясувати важливі фактичні дані, співвіднести з ними свій висновок.

Свідчення експерта заслуховують після оголошення виконаного ним висновку. Якщо експерт вважає за необхідне надати пояснення щодо свого висновку, він це робить, після чого зобов'язаний надати відповіді по справі (ст. 356 КПК).

Судові експерти з великим стажем роботи, які регулярно беруть участь у судових слуханнях, як правило, користуються певною схемою побудови пояснень свого висновку в суді, що дозволяє чітко роз'яснювати основні моменти щодо проведеного дослідження та отриманих результатів. Ця схема зазвичай зводиться до повідомлення таких положень, як: загальна характеристика вихідних даних (достатні, недостатні); завдання, що підлягають вирішенню; характеристика об'єктів дослідження з погляду їх придатності, інформативності; методи дослідження, що застосовуються, та їх

можливості; отримані результати, їх значущість для вирішення поставлених завдань; висновки та їх надійність.

Дотримуючись наведеної схеми, експерт знижує необхідність у додаткових питаннях та полегшує оцінку свого висновку судом. На жаль, нині в теорії та практиці судової експертизи не приділяється належної уваги підготовці експертів до участі у судових засіданнях, тому далеко не завжди пояснення експерта, навіть за кваліфіковано проведених досліджень, бувають достатньо інформативними. Отримавши згідно з наведеною схемою вичерпні відповіді, суд та сторони мають можливість правильно оцінити висновок експерта, помітити слабкі місця: неузгодженість, суперечності тощо.

Під час допиту суд може запропонувати експерту прокоментувати окремі положення або фрагменти експертного висновку, і потім перейти до питань, що стосуються безпосередньо предмета експертизи. Питання експерту можуть задаватись тільки ті, що стосуються його спеціальності та наданого висновку. Про дотримання цього правила суд повинен уважно пильнувати, не допускаючи сторонніх питань, що відволікають безпосередньо від предмета дослідження. Всі питання, що постають перед експертом, повинні мати за мету з'ясувати правильність та обґрунтованість висновку експерта, а у негативному випадку – показати недовіру до нього. Відповідно до цього завдання, питання, що ставляться експерту, можна поділити на такі групи: особистість експерта як фахівця у сфері діяльності, яку він представляє; вихідні дані – матеріали справи, що були використані експертом для проведення дослідження та надання експертного висновку; методика проведення досліджень; обґрунтованість висновків.

Група питань щодо особистості експерта як спеціаліста в певній галузі діяльності спрямована на уточнення рівня його професійної підготовки та компетентності. Ставляться уточнюючі питання щодо експертної спеціалізації, часу останнього підтвердження права проведення експертиз з цієї спеціальності та досвіду роботи.

На цей час судова експертиза є розвинутою галуззю знань із багатопрофільною експертною спеціалізацією, тому під час допиту експерта важливо уточнювати, чи є він фахівцем саме тієї галузі судово-експертних знань, яка необхідна для проведення цієї експертизи та ставити питання щодо його базової освіти. Якщо проводиться допит експерта державної експертної установи, такі питання не виникають, оскільки доручення щодо проведення досліджень конкретному експерту здійснюється відповідно до його спеціалізації, яка забезпечується попередньою підготовкою. Щодо недержавних експертів подібне питання буде не зайвим.

Працівник державної експертної установи для отримання кваліфікації судового експерта з правом проведення судових експертиз та внесення до державного Реєстру атестованих судових експертів України проходить спеціальну експертну підготовку та складає іспит експертно-кваліфікаційній комісії відповідно до ст. 17 Закону України «Про судову експертизу». Під час проходження спеціальної підготовки експерт попереджається про кримінальну відповідальність за завідомо неправдивий висновок, а його обізнаність перевіряється експертно-кваліфікаційною комісією.

Важливим є питання досвіду експерта, оскільки висока експертна кваліфікація досягається роками практики. У державних експертних установах це компенсується участю, допомогою у проведенні досліджень та консультаціями кваліфікованих наставників, перевіркою з боку керівників підрозділів. Однак багато недержавних експертних організацій обмежуються штатом в один-два «молодих» експерти без достатнього досвіду роботи; кваліфікованих наставників немає, контроль якості з боку керівника також відсутній. Тому питання про досвід роботи потрібні.

Щодо вихідних матеріалів, на дослідженні яких будувався висновок експерта, ставляться питання щодо: інформативності об'єкта, що досліджувався; достатньої кількості матеріалу для порівняння, проведення досліджень та надання експертного висновку; достовірності походження зразків та їх сумісності з об'єктом, що досліджується; повноти необхідних відомостей по матеріалах справи, що надані експерту та стосуються експертизи.

Питання інформативності та придатності для проведення дослідження об'єкта експертизи дуже важливі, оскільки в теорії та на практиці судової експертизи проблема дослідження малих кількостей є однією з найскладніших та актуальних майже для всіх класів судової експертизи. Питання про достатність та сумісність порівняльного матеріалу виникають під час експертного вирішення ідентифікаційних та діагностичних завдань. Питання кількості порівняльного матеріалу особливо актуальні у разі

формулювання експертом негативних висновків. Питання, які стосуються порівнюваності матеріалу порівняння, виникають у разі наявності порушень, які допущені під час підготовки матеріалів для проведення експертизи.

Уточнення також можуть вимагати такі моменти: чи всі необхідні матеріали мав експерт; чи враховані експертом під час проведення досліджень конкретні обставини, які стосуються цього об'єкта; чи могла відсутність (наявність) конкретних відомостей вплинути на висновки експерта.

Під час проведення експертизи, експерт повинен мати у своєму розпорядженні всі необхідні матеріали, що належать до її предмета. У разі їх нестачі, він має право заявляти клопотання про надання додаткових матеріалів та відомостей. Під час допиту експерта може виникнути питання: чому експерт не скористався цим правом.

Ще складніше ставити експерту питання щодо технології його дослідження у зв'язку з тим, що суб'єкти доказування можуть не знати методичні можливості різних експертних спеціальностей. Приблизні питання, що стосуються змісту експертного дослідження, можуть бути про: науковий статус методики, що використовувалась під час проведення цієї експертизи; наявність інших методик для вирішення цього завдання експертизи та чому була застосована саме ця; можливості методики, що використовувалась, її надійність та ефективність; дотримання умов застосування методики.

Немає сенсу під час допиту експерта ставити питання щодо загальних наукових засад поширених та традиційних видів судової експертизи. Проте, якщо йдеться про нові види чи напрями судових експертиз, таке питання може бути поставлене. Наприклад, про закономірності в галузі документознавства, які дозволяють встановити абсолютну давність нанесення реквізитів.

В основі експертного дослідження завжди лежить певна методика. Експерти державних експертних установ, як правило, використовують загальноприйняті сертифіковані методики та методи дослідження, що пройшли апробацію та рекомендовані до впровадження в установленому порядку. Однак, якщо відомості про це не випливають із тексту висновку, експерту можуть бути поставлені питання щодо статусу методики, що застосовувалась. Відповіді експерта дають зрозуміти причини використання тієї чи іншої методики, і наскільки при цьому був дотриманий принцип адекватності методики до цієї експертної ситуації.

Питання, що стосуються висновків експерта, ставляться з метою з'ясування обґрунтованості тих висновків, які зроблено експертом у результаті дослідження та сформульовані ним у заключній частині. При цьому відбувається типова постановка питань щодо: достатності сукупних ознак та їх співвідношення для висновку; критеріїв, що покладені в основу експертної оцінки достатності сукупності ознак; категоричності / імовірності висновку за недостатньої сукупності ознак; надійності та ефективності зробленого висновку.

Сукупність ознак, співвідношення їх збігів та відмінностей, достатність сукупності ознак для ухвалення певного рішення, критерії та надійність ухвалення рішення експертом – усе це основні методологічні категорії теорії та практики судової експертизи, у яких будується обґрунтованість експертного висновку.

У кожній методиці є свої критерії оцінки необхідності та достатності отриманої у результаті проведення дослідження інформації для ухвалення рішень. Якщо експерту поставлені такі питання, він повинен роз'яснити ці моменти. Наприклад, не може бути ідентифікований за почерком у категоричній формі виконавець рукописного об'єкта за трьома ознаками.

Питання щодо ступеня достовірності (надійності) результатів конкретного дослідження вимагає від експерта відповіді завжди, незалежно від того, проводилося дослідження на якісно-описовому чи кількісному рівні.

Доволі часто у судовій практиці незадоволена сторона ставить питання у загальній формі про ступінь достовірності висновків експерта з цього виду досліджень, конкретно в цій експертизі. Є види експертних досліджень, за якими висновки взагалі через рівень наукової розробленості неспроможні формулюватися у категоричній формі або даються рідко за наявності певних умов. Щодо достовірності конкретного висновку, то в кожному окремому випадку експерт повинен пояснити, на якій науковій основі побудований його висновок і повідомити про ступінь своєї переконаності, що відповідає висновку експерта.

Питання ефективності методики відображає можливості роду або виду експертизи та виникає у випадках незадоволеності суб'єкта допиту некатегоричним рішенням експерта або його висновком щодо неможливості вирішення питання. Якщо виникають такі сумніви, представник сторони ще до розгляду справи в судовому засіданні може направити адвокатський запит відповідно до Закону України про адвокатуру та адвокатську діяльність, з проханням роз'яснити чи можливі у такій формі експертні висновки щодо його експертизи, яка його цікавить. Тож сторона, підготувавшись заздалегідь, не ставитиме непотрібних питань під час допиту експерта.

Відповідаючи на запитання, експерт має можливість висунути додаткові аргументи на обґрунтування зроблених ним висновків, послатися на довідкову, методичну та нормативну літературу; пояснити, чому до основи висновку покладено ті або інші ознаки, яка достовірність отриманих результатів, на чому ґрунтуються його розрахунки та висновки.

Сторона може клопотати, а суд запропонувати експерту подати на огляд опубліковану методику, якою він користувався. Якщо така необхідність виникає, то викликаючи експерта на судові засідання, необхідно попередити його про це.

Непоодинокі випадки, коли представники незадоволеної сторони під час допиту експерта допускають неповажну форму питання, що містить сумніви в його професіоналізмі, сумлінності, підкупі іншою стороною тощо. Такі питання судом мають зніматися, із зауваженням про неприпустимість їхньої постановки.

Якщо в результаті дослідження висновку експерта на судовому засіданні виявилася неповнота, неясність чи суперечливість доказів, які в процесі судового розгляду не вдалося усунути, суд може ухвалити рішення про призначення додаткової чи повторної експертизи відповідно.

Окремого розгляду вимагають ситуації, коли у судовому засіданні беруть участь кілька експертів, які проводили комісійні, комплексні, повторні та додаткові експертизи. Запрошувати до судового засідання необхідно усіх експертів, що брали участь у справі. Виняток можуть становити ситуації, пов'язані з проведенням комісійних експертиз експертами однієї спеціальності за умови, що вони не мали розбіжностей та дійшли одного висновку.

За наявності у справі висновків різних експертів, висновки яких не збігаються, кожний оцінюється за загальними правилами. У такому разі стороні треба клопотати про виклик до судового засідання всіх експертів. Їхні пояснення повинні допомогти з'ясувати причину висновків, які не збігаються. Допит експертів проводиться по чергово. Експерту – члену комісії може бути поставлене питання про відсутність у нього сумнівів щодо формування даного експертного висновку.

Під час допиту експертів, які проводили комплекс експертиз, має значення послідовність допиту за умови, що у висновках експертів є логічна залежність. У більшості випадків тактично необхідно визначати послідовність допиту експертів відповідно до послідовності їхньої участі, описаної в дослідницькій частині експертного висновку. Крім того, враховується роль кожного у вирішенні загального (інтеграційного) завдання та логічна послідовність проміжних висновків. Кожному експерту можуть бути поставлені питання, що стосуються його експертної спеціалізації.

Особливу складність має допит експертів у ситуації повної або часткової їх розбіжності у висновках з тих самих питань. Найчастіше це трапляється під час виконання повторних, іноді додаткових експертиз. У цих ситуаціях послідовність допиту експертів відповідає послідовності їх виконання експертизи. Експерти можуть ставити питання та коментувати свідчення один одного. Якщо висновки експертів не збігаються, обов'язково повинні бути поставлені питання щодо тих базових положень, які послужили основою висновків: використання однієї й тієї ж методики або різних, їхня відмінність, причина вибору певної методики; повнота проведення досліджень кожним експертом; повнота врахованих вихідних даних; перевірка всіх експертних версій; виявлення всіх інформативних ознак; достатність отриманих результатів дослідження даних для виконаних висновків.

У процесі допиту необхідно з'ясувати причину розбіжностей у висновках експертів. Експерти, які проводили повторні або додаткові експертизи, повинні у своїх показаннях пояснити причину розбіжностей у висновках з попереднім експертом. Наприклад, цілком може задовольнити пояснення експерта, який провів додаткову експертизу, про те, що відмінності у висновках пов'язані з великим обсягом

порівняльного матеріалу, що був у його розпорядженні та дозволив йому вирішити питання в категоричній формі, що не міг зробити експерт, який не мав додаткових зразків та відомостей.

У зв'язку з тим, що сторони та їхні представники не в змозі розібратися у всіх питаннях, пов'язаних із експертним дослідженням, вони досить часто вдаються до допомоги та консультацій фахівців у певних галузях. Також незадоволена сторона дуже часто звертається за допомогою до фахівця в надії отримати підстави для того, щоб оскаржити висновки експерта під час допиту в суді. Як правило, фахівець, спрямований на це, завжди знайде, чим дорікнути експерту. Однак треба застерегти сторону від такої тактичної помилки, як гіперболізація дрібних зауважень спеціаліста та побудова на них лінії поведінки під час допиту експерта. Якщо йдеться про недоліки опису дослідження у висновку, які не впливають на висновки експерта, технічні помилки тощо, а загалом висновок заперечень не викликає, не варто клопотати про запрошення фахівця до суду.

Висновки. У статті наводяться приклади лише деяких аспектів, що виникають в суді під час допиту експерта. Треба усвідомлювати, що агресивна напористість сторони захисту або судді на допиті експерта зводиться нанівець якістю проведеної експертизи, належністю спеціальних знань експерта та неухильним дотриманням норм законодавства. Тактична підготовленість експерта полягає в наявності у нього чіткого та переконливого обґрунтування свого експертного висновку, що досягається вмінням застосовувати свої знання, практичний досвід. Згідно зі ст. 129 Конституції України суддя, здійснюючи правосуддя, повинен керуватися верховенством права. Зважаючи на те, що судові рішення з урахуванням наданих експертом відповідей виносить суддя, відповіді на допиті треба надавати судді, а не тільки особі, яка поставила запитання, також треба запобігати перетворенню допиту у дуетну полеміку.

Список використаних джерел

1. Ароцкер Л. Е. Тактика и этика судебного допроса. Москва : Юр. лит., 1969. 120 с.
2. Белкин А. Р. Теория доказания : науч.-метод. пособие. Москва : Норма, 1999. 429 с.
3. Винберг А. И. Судебная экспертиология (общетеоретические и методологические проблемы судебных экспертиз) : учеб. пособие. Волгоград : НИИРИО ВСПШ МВД СССР, 1979. 182 с.
4. Клименко Н. И. Судова експертологія. Курс лекцій. Київ : Ін Юре, 2007. 527 с.
5. Моїсєєв О. М. Експертні технології: теорія формування і практика застосування : монограф. Харків : Апостиль, 2011. 424 с.
6. Титов А. Н., Тютюнник Т. В. Некоторые аспекты допроса эксперта в уголовном процессе. *Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. Серия : Юридические науки.* 2013. № 2–1. С. 363–368.

Надійшла до редакції 14.12.2021

References

1. Arotsker, L. Ye. (1969) Taktika i etika sudbnogo doprosa [Tactics and ethics of judicial interrogation]. Moscow : Yur. lit., 120 p. [in Russ.].
2. Belkin, A. R. (1999) Teoriya dokazyvaniya [Tactics and ethics of judicial interrogation] : nauch.-metod. posobiye. Moscow : Norma, 429 p. [in Russ.].
3. Vinberg, A. I. (1979) Sudebnaya ékspertolohyya (obshcheteoretycheskiye y metodolohycheskiye problemy sudebnykh ékspertyz) [Forensic expertise (general theoretical and methodological problems of forensic examinations)] : ucheb. posobiye. Volgograd : NIIRIO VSSH MVD SSSR, 182 p. [in Russ.].
4. Klymenko, N. I. (2007) Sudova ekspertolohiya [Judicial examination]. Kurs lektsiy. Kyiv : In Yure, 527 p. [in Ukr.].
5. Moisyeyev, O. M. (2011) Ekspertni tekhnolohiyi: teoriya formuvannya i praktyka zastosuvannya [Expert technologies: theory of formation and practice] : monograf. Kharkiv : Apostyl', 424 p. [in Ukr.].
6. Tytov, A. N., Tyutyunnyk, T. V. (2013) Nekotoryye aspekty doprosa éksperta v ugovnom protsesse. *Uchenyye zapisky Tavricheskogo natsyonal'nogo universiteta im. V. Y. Vernadskogo. Seriya : Yuridicheskiye nauki.* № 2–1, pp. 363–368. [in Russ.].

ABSTRACT

Iryna Kuchynska. Interrogation of the expert in court (tactical recommendations for the expert, the court, the representatives of the parties). The article highlights the problem that the expert faces during the interrogation when asking him questions that go beyond his special knowledge and do not relate to the object of the examination. A review of available scientific and practical sources showed a lack of information on this topic, so there was an urgent need to develop practical advice to experts to confirm their opinion during interrogation, based on a generalization of the experience of interrogation of experts in courts. The difficulty of questioning an expert is that the subjects of the questioning are often

unaware of the expert's knowledge. The experts themselves are not always tactfully ready.

Presents the most common questions that experts face during interrogation in court and are intended to declare the expert's opinion inadmissible evidence. The expert's conclusions cannot satisfy both parties at the same time due to conflicting interests. During the interrogation, the most active party is not in favor of which the conclusion is given, seeing doubts about the professionalism of the expert.

Provided scientifically sound tactical advice on the conduct of the expert during the interrogation in court, taking into account the common ways in which the interested party may resort. The general subject-scientific principles of forensic examination are considered, examples of expert questions and objective answers to them are given, the effectiveness of which has been confirmed in practice. The article is intended for forensic experts of state expert institutions.

It is noted that to confirm the conclusion at the interrogation it is important to carefully draw it up, aggressive assertiveness of the defense during the interrogation of the expert is nullified by the quality of the examination, special knowledge, strict compliance with the law.

It is emphasized that in addition to special knowledge, forensic experts should be aware of the field of law in terms of examination, expert and typical objects of research, to the extent necessary and sufficient to direct the questioning of the expert in court within the limits of law, more effectively the solution of the issues covered in the article is to provide legal support to the expert during interrogation in court by an employee of the legal department of the expert institution.

Keywords: *expert, expert opinion, expert interrogation, expert questions, tactical recommendations.*

UDC 342.9

DOI: 10.31733/2078-3566-2021-6-447-452

Olena MARKOVA©

PhD in Law, Associate Professor
(Sumy Branch of Kharkiv National University
of Internal Affairs, Sumy, Ukraine)

CURRENT STATE OF ADMINISTRATIVE AND PROCEDURAL REGULATION IN UKRAINE

Олена Маркова. СУЧАСНИЙ СТАН АДМІНІСТРАТИВНО-ПРОЦЕДУРНОГО РЕГУЛЮВАННЯ В УКРАЇНІ. Досліджено існуючий стан адміністративно-процедурного регулювання крізь призму прийнятого Закону України «Про адміністративну процедуру», в якому розробники намагалися сформувати єдиний процедурний стандарт у порядку прийняття органами процедурних рішень та здійснення відповідних дій для всіх сфер публічного управління, не виключаючи наявності спеціального регулювання. На огляд автора, цей закон повною мірою не вирішує проблеми універсальності його положень та можливості їх застосування стосовно проваджень, які фактично залишаються поза сферою його регулювання. До таких передусім належать провадження у нетипових справах та провадження в органах місцевого самоврядування. Закон України «Про адміністративну процедуру» було прийнято в умовах, коли правове регулювання різних видів адміністративної процедури сформувалося на досить якісному рівні.

Тому питання формування уніфікованих положень для найбільш поширених видів адміністративної процедури, які реалізуються через різні види проваджень, набуває все більшої актуальності, оскільки постає нагальна потреба адаптувати їх в Законі України «Про адміністративну процедуру» до сучасних реалій – існування різнопланового адміністративно-процедурного регулювання у предметних сферах. Автором запропоновано сформувати уніфіковану модель адміністративної процедури, в рамках якої будуть акумульовані як типові, так і нетипові види проваджень.

Ключові слова: *адміністративна процедура, адміністративно-процедурне регулювання.*

Relevance of the study. In the current conditions of reforming the system of public administration, administrative and procedural form of implementation of the powers of the bodies of executive power is the most priority and demanded by the reality of society. It allows

© O. Markova, 2021

ORCID <https://orcid.org/0000-0001-9970-0944>

helena.sherstuk@gmail.com